

Sorğulama Zamanı Düşünce Topluluğu

Soyçu Söylem

Yazar: Teun A. van Dijk

Diqqet: Çeviri Türkçenin AZE ve TÜR lehcelerine uyğun biçimde çevirilibdir. Sırasıyla önce AZE sonra ise TUR lehcesine uyğun çevirini oxuyabilirsiniz.

Nasir Şahgölü (Nasser Kh. Shahgoli) 21.11.15 tarixinde Türkçe'ye çevirdi.

Soyçu söylem yazı, qonuşma ve iletışimde dışa vuran ayırımçı bir toplumsal édim [pratik] biçimidir. Soyçu söylem başqa (sözsüz [non-verbal]) édimlerle birlikde, soyçuluğun étnik ya da “soysal” bir basqı [tehekküm] olaraq yéniden üredilmesine qatqıda bulunar. Soyçu söylem bunu génelde basqın étnik qrubun soyçu görüş, tutum ve idéolojilerini anlatmaq, onaylamaq ya da meşrulaşdırmaqla yapar. Başqa yerlerde de soyçuluqlar varsa da, tarixi olaraq en yayqın ve en yıxıcı olanı, bu yazıda odaq alınan, Avrupalı olmayanlara qarşı Avrupa soyçuluğudur.

Soyçu söylemin iki biçimi

Başlıca iki soyçu söylem biçimi vardır:

1. Étnik olaraq ferqli olan Ötekilere *yöneldilen* soyçu söylem;
2. Étnik olaraq ferqli olan Ötekilerle *ilgili* soyçu söylem.

Soyçu söylemin birinci biçimi, basqın qrup üyelerinin basılan qrup (étnik azınlıqlar, köçmenler, sığınmaçılar vb.) üyeleri ile sözlü étkileşime geçdikleri birçox ayırımçı yoldan biridir. Onlar bunu, aşağılayıcı heqaret sözleri, xor görme, nezaketsiz xitab étme biçimleri ve üstünlüğü ve sayqısızlığı açıqca sergileyen başqa söylem biçimlerini kobudca qullanmaqla yapabilirler.

Günümüzde bélençi kobud (qaba), sözlü ayırımçılıq biçimlerinin génellikle “politik olaraq yanlış” bulunulduğı için, basılan étnik qrup üyelerine yöneldilen soyçu söylemin çoxu daha ince ve daha dolaylı olmaq eyilimindedir. Bélece, ağı [derili] qonuşarlar azınlıq qonuşarlara qonuşma sırasını vérmeyebilir, uygunsuzca bölebiler, muxateblerinin ortaya atdığı qonularını yox sayabilir, alıcının étnik azınlıq qrubunun olumsuz özelliklerini sézdiren qonular üzerine odaqlanabilir, sesini çox yükseldebiler, darıxmış üz ifadesi tutabilir, göz temasından qaçınabilir, dikbaş ses tonu ve sayqısızlığın birçox başqa görünümünü kullanabilirler. Bu sözlü haqsızlıqların bezisi de génel olarak çox kültürlü iletışimin sorunudur; başqaları ise ağı qonuşarların soysal ya da étnik basqınlığının gerçek anladımılarıdır.

Başqa bir sözle, bunlar normalda iç-grup üyelerinin arasındaki söyleyi sırasında sapqın ya da qebul édelebilmez sayılan söylem ve sözlü étkileşim türleri ve dolayısıyla da “günlük soyçuluq” déye adlandırılan basqı biçimleridirler. Tebii, bunlar “öz” qrubdan birileri ile söyleşilerde de ortaya çıxar,

ancaq terbiyesiz ya da sayqısız olmaqla cezalandırılar. Aradaki temel ferq, azınlıq qrup üyelerinin, étdikleri ya da söylediklerine göre déyil, ne olduqlarına göre *gündelik* olaraq béle soyçu qonuşmalarla qarşılaşmasındadır. Bélece onlar [basdırılanlar] saqlıq ve yaşamlarının niteliyini düpedüz hedef alan, biriken ve ağırlaşan biçimde soyçu usandırmalara meruz qalarlar.

Soyçu söylemin ikinci biçimi génllikle başka basın qrup üyelerine xitab éder [basın qrubun iç üyeleri arasındadır] ve étnik ya da “soysal” Ötekilerle *ilgilidir* [ötekiler haqqındadır]. Béle söylemler, resmi olmayan günlük söyleşiler ya da hörgütsel diyaloqlardan (meclis dartışmaları kimi), birçox yazılı ya da çox-ortamlı [multimedya] türünde metin ya da télévizyon göstirileri, filmler, xeber réportajları, başyazılar, ders kitapları, bilimsel yayınlar, yasalar, sözleşmeler vb. kimi iletışimsel olaylara dek uzanar.

Béle soyçu söylemlerin tümünün özelliği Onların olumsuz cızımıdır, bu çox kez *özümüzün* olumlu gösterimi ile birlikdedir. Bu stratéjinin sonucu Ötekilerin olumlu ve öz qrubumuzun olumsuz gösteriminden qaçınmaq ya da onu yüngülleşdirmektir. Bu sonuncu durumda tipik olan soyçuluğun danılması ya da yüngülleşdirilmesidir.

Tüm bu stratéjiler metin ve qonuşmanın bütün düzlemlerinde [level] görsenebilir: Görseller, sesler (yükseklik, tonlama), söz düzüümü [sentaks], anlam bilimi (anlam ve gönderim), biçem [style] (sözcüklerin ve söz düzüümünün deyişken qullanımları), sözbilim [rertorik] (dil bilgisinin ya da biçem senetlerinin inandırmacı qullanımları), édimbilim (kesinleme ya da tehdid étme kimi söz édimleri), etkileşim vb.

Qonular

Bélece, azınlıqlar ya da köçmenlerle ilgili söyleşi qonuları, xeber réportajları, siyasi dartışmalar ve bilimsel meqaleler olumsuz basmaqalıplara odaqlanmaq ya da onları içermek anlamında yanlı olabiler. Bélece, köç, ölkenin ékonomi, démoqrafi ya da çeşidliliyine önemli ve gerekli bir qatqı kimi déyil, axın, sél, tehdid ya da en azından büyük bir sorun olaraq ele alınabiler.

Söyleşi, médya, ders kitapları ve başka söylem janrlarının araşdırılması, azınlıqlar ya da köçmenlerle ilgili qonuşmaların, potansiyél olaraq sonsuz sayıda bulunan qonudan génellikle üç temel qonu sınıfında kümeleşdiyini gösteripdir.

Birinci sınıf, Ötekilerin *ferqliliyini* ve buna göre de bizle olan aralığını [distance] vurqulayan söylem qonularını öne çıxardar. Ötekiler égzotik térimlerle betimlenseler, bu vurqunun görünürde olumlu eğilimi olabiler. Ancaq, ferqlilik sıxlıqla olumsuz deyerlendiriler: Ötekiler Bizden daha az zeki, gözəl, çévik, çalışqan, démokratik, modérn vb. kimi cızımlanar. Bu qonular, günlük söyleşiler, ders kitapları ve özellikle kütle iletışem araclarında tipikdir. Söylemdeki iç-grup-dış-grup qutuplaşmasının bu birinci atdımı -bu, söylemlerde anladılan altda yatan tutum ve idéolojileri de karaktérize éder- çoxluqla Onların hamısının benzer (ve Bizim de hamımızın ferqli) olduğunu sézdirer.

Qonuların ikinci qrubu, Biz ve Onlar arasındakı qutuplaşmanı bir atdım daha ileri götürüp, Ötekinin davranışının *sapqın* olduğunu ve buna göre de bizim norm ve qurallarımızı sındırdığını vurqulayar: *Onlar* bizim dilimizi danışmazlar (danışmaq istemezler), gülünç géyimlerle ortalıqda gezerler, qeribe alışqanlıqları var, qadınlarna pis davranarlar ve benzeri. Béle qonuların önsayıtı (presupposition) ya

da sonucu genel olaraq, Onların Bize uyarlanmadıqları [adaptation], ancaq uyarlanmaları gerekdiyidir. O biri yandan, Ötekiler tümüyle uyarlansalar da, géne de ferqli olaraq görülecekler.

Üçüncü olaraq, Öteki Bize bir *tehdid* olaraq cızımlanabilir. Bu onların, örneyin köç bir axın kimi gösterilende, geldikleri andan, yéni vetendaşlar olaraq öлке“miz”e yérleşmelerine dek gerçekteşer. Bu durumda, onlar bizim alanımızı işqal édenler, mehellemizi pozanlar, işlerimizi ya da évlerimizi ele kéçirenler, qadınlar“ımız”ı usandıranlar ve benzeri [olumsuz benzetmeler] kimi görülebillerler.

En belirgin tehdid téması ise suçdur. Köçmenlerle -ya da qıraçıl [marjinal] ve ya qıraçillaşdırılmış insanlarla- ilgili yayımlar üzerindeki bütün statistikler, günlük söyleşilerde, médyá ve siyasal söylemde, suçun deyişik türlerinin, her zaman azınlıqlar ve köçmenlerle belirgin bir ilişkilendirmede orataya çıxdığını gösteripdir: Pasaport fırıldaqılığı, saldırı, oğruluq ve özellikle uyuşdurucular. Doğrusu, lap da yaygın olan “étnik suç” anlamını, bélençi suçun özel ve ferqli bir katéqori olaraq görüldüyünü anımsadar: suç bélece soysallaşar. Uyuşdurucu qullanımı Amérika ve başqa ölkelerde tipik “qara” suçu olaraq görüler. O biri yandan, siyaset, ékonomi, iş ya da (“yüksek”) kültür kimi “normal” qonular azaraq azınlıqlarla ilişkilendiriler. Qaralar xeberlerde olumlu yansıdılsalar, çoqluqla spor qehrmanları ya da müzisyendirler.

Olumlu Öz-sunumu ve olumsuz Öteki-sunumu stratéjisinin bütünlüyüne göre, Bizle ilgili olumlu ya da yansız qonular tercih édilerken, olumsuz olanlar danılar ya da örtbas édiler. Bélece, azınlıqlara qarşı ayırımçılıqla ilgili bir olay olabilir, ancaq bu olay olumlu Öz- sunumuna ayqırı olduğundan ötürü, génellikle, seyfenin ya da qazétenin daha az öne çıxan bir bölümüne gönderilebilir.

Soyçu olumlu Öz-sunumu ve olumsuz Öteki-sunumunun söylemsel mentiqi, tekce évreysel içerik ya da qonuların kök düzlemini denetlemekle (kontrol étmek) qalmayıp, söylemin tüm başqa düzlem ve boyutlarına da uzanar. Bélece, sözcükleşme (lexicalization), ya da sözcüklerin séçimi, tekce açıq soysal ya da étnik heqaret sözleri ile déyil, Ötekilerin adlandırma (nominalization) sorununun özünden başlayacaq olan, söylemin daha ince biçimlerinde de, birçoq yoldan yanlı olmaq eyilimindedir. Adlandırma édimlerindeki deyişmelere, qarşı durmalar olmuşdur: Örneyin, (başqa térimlerle birlikde) “rengli,” “Néqro,” “Afro Amérikalı,” “ Afriqalı Amérikalı” anlamılarından “reng insanları” anlamına deyişmeye, tarixin çéşidli aşamalarında, bezi Afriqalı Amérikalılar da daxil, çéşidli qruplarca qarşı çıxmışdır.

Onların [Ötekilerin] pis şeylerini vurqulamağın başqa bir tanınmış yolu da pis qılıcılığı [agency] qabarıqlaşdıran, étken tümceler kimi, tümce biçimlerini işletmekdir. O biri yandan, Bizim soyçuluğumuzdan ya da polis usandırmasından danışılması ya da yazılması gerekirse, qramér bize olumlu Menlik imgesiyle ayqırı béle éylemleri yüngülleşdirme olanağını, örneyin édilgen öbekleri [ifade] (“onlar polisce usandırıldılar,” ya da “onlar usandırıldılar”) ya da düpedüz étken öbek (“polis qara gencleri usandırdı”) yérine adlandırmaları (“usandırma”) işletmekle vérer.

Vurqunun ve yüngülleşdirmenin oxşar [benzer] biçimlerini génellikle, abartma ve örtmece [euphemism] kimi sözbilim [retorik] senetleri yönlendirer. Bélece, çoq az sayıda Batı ölkesi ya da qurumu açıqca (öz!) soyçuluqla uğraşar ve indilerde siyasal söylemde olduğu kimi médyada da, “ayırımçılıq,” “yanlılıq,” ya da hetta “xelq memnuniyetsizliyi” kimi, yüngülleşdirmenin birçoq biçimi işledilmekdedir. O biri yandan, Ötekiler beyenmediyimiz bir iş görendeysel bunun tersi baş vérer. Bélece, örneyin, gördüyümüz kimi, köç çoqluqla ordusal [esgeri] bir eyretileme [métafor, mecaz]

olan axınla betimlener [tesvir édiler]. Oxşar biçimde, köçmenler ya da sığınmaçıların böyük qrupları tekce çox sayılarla déyil, génellikle içinde boğulabileceyimiz qorxuducu miqdarda su ya da qar tebiri ile de betimlenerler: Dalqalar, séller, çığlar vb. Éynisi siyaset ve médyada genişce işledilen “sayı oyunu” déyilen stratéji üçün de gécerlidir; bu stratéji köçmenlerin toplumdaki sayısını vurqulamağı, ne qeder yéni köçmenin geldiyini sürekli vurqulamaqla géçerleşdirer.

Sunumun stratéjileri

Söylem tekce sözcükler ve tümcelerden [cümle] artıqdır. Söylem, qonuları incelerken görmüş olduğumuz kimi, génellikle çözümlenimin [analizin] daha évreysel düzelmlerinde de karaktéize édiler. Éyni biçimde, söylemin bir hikâye, basındaki bir xeber réportajı, bir bilimsel meqale ya da sıradan günlük bir söyleşinin tipik qalıbları kimi uzlaşısallaşabilecek daha évreysel biçim, qalıp ve şémaları vardır. Bu qalıplar lap genel ve dolayısıyla da normalda ferqli bağlamlarda deyişmez ve dolayısıyla da (déyek) soyçu ve soyçu qarşısı söylemlerde éyni olsalar da -eslinde, soyçu bir hikâye ya da çok (letife), soyçu qarşısı bir hikâye ve çok qeder bir hikâye ya da çokdur- bu yapıların dil kullanıcılarının ferqli amac ya da görüşleri ile bağı olabilecekleri bezi ilginç yollar vardır.

Bélece, yabancı qonşularımızla ilgili olumsuz günlük hikâyelerde, insanların barışçıl *yönelim* katéqorisine ters *qarmaşıqlaşdırma* katéqorisini vurqulamaq (“men éle küçede yériyirdim, sonra birden bire...”), ancaq yabancıların varlığının çözümlenmez bir sorun olduğunun altını çizmek ister kimi çoxluqla *çözüm* katéqorisini atlamaq eyiliminde olduklarını anladık. Génllikle, béle durumlarda daha az yanlı olan qonuşarlar, başda belli bir “sorun”la qarşılaşmış olsalar da (olumlu) çözümlen bir biçimini dile getirirler.

Oxşar biçimde, meclis dartışmaları, bilimsel meqaleler ve qanıtlamaların çox önem daşdığı her hankı bir söylemde de, istidlalın ferqli yollarla Ötekine qarşı yanlı olmaq eyiliminde olmasını gözleyebilirik. Köçmenlerin yasadışı ve güvenilmez olduğunu ya da sorunlaşdırılması, qıraççılışdırılması, uzaqlaşdırılması ya da qovulmaları gerekiyini “qanıtlamaq” üçün polis ya da (ağ) uzmanlar kimi yétkili qaynaqlara işaret édiler. Bu hareket, yaxşıca tanınan “yétke” [otorite] yanlısaması [sefsete] üçün tipikdir. Köç dartışmaları bélençi yanlısamalarla dolup daşar, örneyin, abartma yanlısamasında, küçük bir sığınmaçı qrubunun gelişi, “köç yasalarımız esnek olarsa, bütün sığınmaçılar bizim ölkeye gelecekler.” kimi bir yorumla, dış deyer biçilip bir felaket düzeyine çıxardılabilir.

Son olaraq söylem; basında, télévizyondaki bir filmde ya da intérnetde olduğú kimi seyfe düzeni, yerleşdirme, resimler, cedveller ve benzeri göresel bilgilerle göstergibilimsel olarak ilişkili olduğú anlamında da sözcükler ve évreysel yapılardan artıqdır. Bu sözsüz iletiler [mésajlar] genel olumlu Öz-sunumu ve olumsuz Öteki-sunumu stratéjisini uyqulamağın da güçlü yollarıdır. Bélece, basında Onların (“soysal üsyanlar” déye tanımlanan şehir qarqaşaları kimi) suç ya da şiddetleri ile ilgili meqaleler birinci seyfedey, yuxarıda, geniş maddelerde, böyük başlıqlarla, Onların saldırgan ya da Bizim (ya da Bizim Polisimizin) qurban olduğumuzu gösteren göze çarpan resimlerle görseme eyilimindedir. O biri yandan, Bizim soyçuluğumuz, ya da qaraların “bizim” polisimizce usandırılması séyerik olarak göze çarpan bir yer tutacaq ve daha çox iç seyfelere, azraq önemli meqalelere gönderilme ve başlıqlarda vurqulanmama eyilimindedir.

Toplamda, soyçuluq ve önyarqının, soyçu bir toplumun édimleri kimi, birçok janrda ve metin ve danışmanın bütün düzlem ve boyutlarında, söylemle [söylem aracılığıyla] gündelik olarak anladılabiliriyini, sergilenebiliriyini ve yéniden ürdilebiliriyini görmekdeyik.

Ancaq, béle bir söylem, tek başına gelmeyip, qoşullarını, sonuçlarını ve iletişimse, etkileşimse ve toplumsal bağlamlardaki işlevlerini de getirer. Médyá qurumlarında yanlı ya da basmaqalıp xeberler, qazéteçiler ve başqa profésyonallarca ürediler. Meclis dartışmaları siyasetçilerce aparılar. Ders kitapları, dersler ve bilimsel yayınlar öyretmenler ve bilim insanlarınca ürediler. Onlar bunu ferqli rollarda ve birçox ferqli mesleki ve başqa qrupların üyeleri olaraq ve gündelik sıradan işlerin bir parçası kimi yaparlar. Xeberler yayın yönetmenleri ve génellikle dövlét qurumları, polis, ünivérsiteler ya da mehkemeler kimi çoxunluq qurumları ve hörgütlerinin nezareti altında toplanar. Azınlıq qrupları ve qaynaqları sistématik olaraq danılar ya da onlara daha az bağıntı (relevance) ya da uzmanlıq (expertise) yükleniler. Quzéz Amérika, Avrupa ve Avustraliya'daki xeber ajansları temelde ağdırlar. Azınlıq qazéteçilerine daha az ve daha çetin qoşullarda iş olanaqları vérilir ve her zamanki qondarma iddialarla ayırımçılığa meruz qalarlar. Toplumun basqın söylemi, özellikle de étnik meseleler ve azınlıq topluluqları ile ilgili, pis bilgilendirilmiştir ve dolayısıyla da pis bilgilendirir. Başqa bir sözle, soyçu toplumlar ve qurumlar soyçu söylemler üreder ve soyçu söylemler ağ basqınlığını savunmaq ve meşrulaşdırmaq üçün işledilen basmaqalıplar, önyarqılar ve idéolojileri yéniden üreder. İşde bélece, simgesel, söylemsel döngü qapadılar ve basqın olan élit qonuşması ve metni soyçuluğun yéniden üredimine qatqıda bulunar.

Yaxşı ki, éynisi soyçuluq qarşısı söylem üçün de géçerlidir. Béle bir söylem médyá, siyaset, tehsil, araşdırma, mehkemeler, qurumsal ticaret ve dövlét bürokrasilerindeki sorumluluq iyesi önderlerce işledilerse, toplum çéşidli ve dolayısıylağérçekden démokratik olacaq déye umabilerik.

Çévirinin Türkçe (TÜR) biçimi

Soycu Söylem

Soycu söylem yazı, konuşma ve iletişimde dışa vuran ayırımçı bir toplumsal edim [pratik] biçimidir. Soycu söylem başqa (sözsüz [non-verbal]) edimlerle birlikte, soyçuluğun etnik ya da "soysal" bir baskı [tahakküm] olarak yéniden üretilmesine katkıda bulunur. Soycu söylem bunu genelde baskın etnik grubun soycu görüş, tutum ve ideolojilerini anlatmaq, onaylamak ya da meşrulaştırmakla yapar. Başqa yerlerde de soyculuklar varsa da, tarihsel olarak en yaygın ve en yıkıcı olanı, bu yazıda odak alınan, Avrupalı olmayanlara karşı Avrupa soyçuluğudur.

Soycu söylemin iki biçimi

Başlıca iki soycu söylem biçimi vardır:

1. Etnik olarak farklı olan Ötekilere *yöneltilen* soycu söylem;
2. Etnik olarak farklı olan Ötekilerle *ilgili* soycu söylem.

Soycu söylemin birinci biçimi, baskın grup üyelerinin basılan grup (etnik azınlıklar, göçmenler, sığınmacılar vb.) üyeleri ile sözlü etkileşime geçtikleri birçok ayırımçı yoldan biridir. Onlar bunu, aşağılayıcı hakaret sözleri, hor görme, nezaketsiz hitap etme biçimleri ve üstünlüğü ve saygısızlığı açıkça sergileyen başqa söylem biçimlerini kabaca kullanmakla yapabilirler.

Günümüzde böylesi kaba, sözlü ayrımcılık biçimlerinin genellikle “politik olarak yanlış” bulunduğu için, basılan etnik grup üyelerine yöneltilen soyucu söylemin çoğu daha ince ve daha dolaylı olmak eğilimindedir. Böylece, beyaz konuşurlar azınlık konuşurlara konuşma sırasını vermeyebilir, uygunsuzca bölebilir, muhataplarının ortaya attığı konuları yok sayabilir, alıcının etnik azınlık grubunun olumsuz özelliklerini sezdiren konular üzerine odaklanabilir, sesini çok yükseltebilir, sıkılmış yüz ifadesi edinebilir, göz temasından kaçınabilir, kibirli ses tonu ve saygısızlığın birçok başka görünümünü kullanabilirler. Bu sözlü haksızlıkların bazıları da genel olarak çok kültürlü iletişimin sorunudur; başkaları ise beyaz konuşurların soysal ya da etnik baskınlığının gerçek anlatımlarıdır.

Başka bir deyişle, bunlar normalde iç grup üyelerinin arasındaki söyleşi sırasında sapkın ya da kabul edilemez sayılan söylem ve sözlü etkileşim türleri ve dolayısıyla da “günlük soyculuk” diye adlandırılan baskı biçimleridir. Tabii, bunlar “kendi” gruptan birileri ile söyleşilerde de ortaya çıkar, ancak terbiyesiz ya da saygısız olmakla cezalandırılır. Aradaki temel fark, azınlık grup üyelerinin, ettikleri ya da söylediklerine göre değil, ne olduklarına göre *gündelik* olarak böyle soyucu konuşmalarla karşılaşmasındadır. Böylece onlar (bastırılanlar) sağlık ve yaşamlarının niteliğini doğrudan hedef alan, biriken ve ağırlaşan biçimde soyucu usandırmalara maruz kalırlar.

Soyucu söylemin ikinci biçimi genellikle başka baskın grup üyelerine hitap eder [baskın grubun iç üyeleri arasındadır] ve etnik ya da “soysal” Ötekilerle *ilgilidir* [ötekiler hakkındadır]. Böyle söylemler, resmi olmayan günlük söyleşiler ya da örgütsel diyaloglardan (meclis tartışmaları gibi), birçok yazılı ya da çok-ortamlı [multimedya] türünde metin ya da televizyon görüntüleri, filemler, haber röportajları, başyazılar, ders kitapları, bilimsel yayınlar, yasalar, sözleşmeler vb. gibi iletişimsel olaylara dek uzanır.

Böyle soyucu söylemlerin tümünün özelliği Onların olumsuz çizimidir, bu çok kez *kendimizin* olumlu gösterimi ile birlikte. Bu stratejinin sonucu Ötekilerin olumlu ve kendi grubumuzun olumsuz gösteriminden kaçınmak ya da onu hafifletmektir. Bu sonuncu durumda tipik olan soyculuğun inkâr edilmesi ya da hafifletilmesidir.

Tüm bu stratejiler metin ve konuşmanın bütün düzlemlerinde gözükebilir: Görseller, sesler (yükseklik, tonlama), söz dizimi, anlam bilimi (anlam ve gönderim), biçem (sözcüklerin ve söz diziminin değişken kullanımları), sözbilim (dil bilgisinin ya da biçem sanatlarının inandırmacı kullanımları), edimbilim (kesinleme ya da tehdit etme gibi söz edimleri), etkileşim vb.

Konular

Böylece, azınlıklar ya da göçmenlerle ilgili söyleşi konuları, haber röportajları, siyasi tartışmalar ve bilimsel makaleler olumsuz basmakalıplara odaklanmak ya da onları içermek anlamında yanlış olabilir. Böylece, göç, ülkenin ekonomi, demografi ya da çeşitliliğine önemli ve gerekli bir katkı olarak değil, akın, sel, tehdit ya da en azından büyük bir sorun olarak ele alınabilir.

Söyleşi, medya, ders kitapları ve başka söylem çeşitlerinin araştırılması, azınlıklar ya da göçmenlerle ilgili konuşmaların, potansiyel olarak sonsuz sayıda bulunan konudan genellikle üç temel konu sınıfında kümeleştiğini göstermiştir.

Birinci sınıf, Ötekilerin *farklılığını* ve bu yüzden de bizle olan aralığını [distance] vurgulayan söylem konularını öne çıkarır. Ötekiler egzotik terimlerle betimlenirse, bu vurgunun görünürde olumlu eğilimi olabilir. Ancak, farklılık sıklıkla olumsuz değerlendirilir: Ötekiler Bizden daha az zeki, güzel, çevik, çalışkan, demokratik, modern vb. gibi çizimlenir. Bu konular, günlük söyleşiler, ders kitapları ve özellikle kitle iletişim araçlarında tipiktir. Söylemdeki iç-grup-dış-grup kutuplaşmasının bu birinci adımı -bu, söylemlerde anlatılan altta yatan tutum ve ideolojileri de karakterize eder- çoğu kez Onların hepsinin benzer (ve Bizim de hepimizin farklı) olduğunu sezdirir.

Konuların ikinci grubu, Biz ve Onlar arasındaki kutuplaşmayı bir adım daha ileri götürüp, Ötekinin davranışının *sapkın* olduğunu ve bu yüzden de bizim norm ve kurallarımızı çiğnediğini vurgular: *Onlar* bizim dilimizi konuşmazlar (konuşmak istemezler), gülünç giysilerle ortalıkta gezerler, garip alışkanlıkları var, kadınlarına kötü davranırlar ve benzeri. Böyle konuların önsayıltı (presupposition) ya da sonucu genel olarak, Onların Bize uyarlanmadıkları, ancak uyarlanmaları gerektiğidir. Öte yandan, Ötekiler tümüyle uyarlansalar da, yine de farklı olarak görülecekler.

Üçüncü olarak, Öteki Bize bir *tehdit* olarak çizimlenebilir. Bu onların, örneğin göç bir akın gibi gösterildiğinde, geldikleri andan, yeni vatandaşlar olarak ülke“miz”e yerleşmelerine dek gerçekleşir. Bu durumda, onlar bizim alanımızı işgal edenler, mahalleimizi bozanlar, işlerimizi ya da evlerimizi ele geçirenler, kadınlar“ımız”ı usandıranlar ve benzeri [olumsuz benzetmeler] gibi görülebilirler.

En belirgin tehdit teması ise suçtur. Göçmenlerle -ya da marjinal ve ya marjinalleştirilmiş insanlarla ilgili yayınlar üzerindeki bütün istatistikler, günlük söyleşilerde, medya ve siyasal söylemde, suçun değişik türlerinin, her zaman azınlıklar ve göçmenlerle belirgin bir ilişkilendirmede ortaya çıktığını göstermiştir: Pasaport sahtekarlığı, saldırı, hırsızlık ve özellikle uyuşturucular. Doğrusu, iyice yaygınlaşmış olan “etnik suç” anlatımı, böylesi suçun özel ve farklı bir kategori olarak görüldüğünü anımsatır: Suç böylece soysallaşır. Uyuşturucu kullanımı Amerika ve başka ülkelerde tipik “zenci” suçu olarak görülür. Öte yandan, siyaset, ekonomi, iş ya da (“yüksek”) kültür gibi “normal” konular nadiren azınlıklarla ilişkilendirilir. Zenciler haberlerde olumlu yansıtılsalar, çoğu kez spor kahramanları ya da müzisyendirler.

Olumlu Kendi-sunumu ve olumsuz Öteki-sunumu stratejisinin bütünlüğüne göre, Bizle ilgili olumlu ya da yansız konular tercih edilirken, olumsuz olanlar inkâr ya da örtbas edilir. Böylece, azınlıklara karşı ayrımcılıkla ilgili bir olay olabilir, ancak bu olay olumlu Kendi-sunumuna aykırı olduğundan, genellikle, sayfanın ya da gazetenin daha az öne çıkan bir bölümüne gönderilebilir.

Soycu olumlu Kendi-sunumu ve olumsuz Öteki-sunumunun söylemsel mantığını, sadece evrensel içerik ya da konuların kök düzlemini denetlemekle kalmayıp, söylemin tüm başka düzlem ve boyutlarına da uzanır. Böylece, sözcükleşme (lexicalization), ya da sözcüklerin seçimi, sadece açık soysal ya da etnik hakaret sözleri ile değil, Ötekilerin adlandırma (nominalization) sorununun kendisinden başlayacak olan, söylemin daha ince biçimlerinde de, birçok yoldan yanlı olmak eğilimindedir. Adlandırma edimlerindeki değişmelere, karşı çıkmalar olmuştur: Örneğin, (başka terimlerle birlikte) “renkli,” “Negro,” “Afro Amerikalı,” “Afrikalı Amerikalı” anlatımından “renk insanları” anlatımına geçmeye, tarihin çeşitli aşamalarında, kimi Afrikalı Amerikalılar da dâhil, çeşitli gruplarca karşı çıkmıştır.

Onların [Ötekilerin] kötü şeylerini vurgulamanın başka bir bilinen yolu da kötü kılıcılığı [agency]

kabarıklaştıran, etken tümceler gibi, tümce biçimlerini kullanmaktır. Öte yandan, Bizim soyculuğumuzdan ya da polis usandırmasından konuşulması ya da yazılması gerekirse, gramer bize olumlu Benlik- imgesiyle aykırı böyle eylemleri hafifleştirme olanağını, örneğin edilgen öbekleri (“onlar polisçe usandırıldılar,” ya da “onlar usandırıldılar”) ya da doğrudan etken öbek (“polis zenci gençleri usandırdı”) yerine adlandırmaları (“usandırma”) kullanmakla verir.

Vurgunun ve hafifleştirmenin benzer biçimlerini genellikle, abartma ve örtmece [euphemism] gibi sözbilim [retorik] sanatları yönlendirir. Böylece, çok az sayıda Batı ülkesi ya da kurumu açıkça (kendi!) soyculukla uğraşır ve şimdilerde siyasal söylemde olduğu gibi medyada da, “ayırıcılık,” “yanlılık,” ya da hatta “halk memnuniyetsizliği” gibi, hafifleştirmenin birçok biçimi kullanılmaktadır. Öte yandan, Ötekiler beğenmediğimiz bir iş yaparlarsa bunun tersi gerçekleşir. Böylece, örneğin, gördüğümüz gibi, göç çoğu kez askeri bir eğretilene olan akınla betimlenir. Benzer biçimde, göçmenler ya da sığınmacıların büyük grupları sadece çok sayılarla değil, genellikle içinde boğulabileceğimiz korkutucu miktarda su ya da kar tabiri ile de betimlenir: Dalgalar, seller, çığlar vb. Aynısı siyaset ve medyada genişçe kullanılan “sayı oyunu” denen strateji için de geçerlidir; bu strateji göçmenlerin toplumdaki sayısını vurgulamayı, ne kadar yeni göçmenin geldiğini sürekli vurgulamakla gerçekleştirir.

Sunumun stratejileri

Söylem sadece sözcükler ve tümcelerden ötedir. Söylem, konuları incelerken görmüş olduğumuz gibi, genellikle çözümlemenin daha evrensel düzlemlerinde de karakterize edilir. Aynı biçimde, söylemin bir hikâye, basındaki bir haber röportajı, bir bilimsel makale ya da sıradan günlük bir söyleşinin tipik kalıpları gibi uzlaşısallaşabilecek daha evrensel biçim, kalıp ve şemaları vardır. Bu kalıplar iyice genelleşmiş ve dolayısıyla da normalde farklı bağlamlarda değişmez ve dolayısıyla da (diyelim) soycu ve soycu karşıtı söylemlerde aynı olsalar da -aslında, soycu bir hikâye ya da fıkra, soycu karşıtı bir hikâye ve fıkra kadar bir hikâye ya da fıkradır- bu yapıların dil kullanıcılarının farklı amaç ya da kanlılarıyla bağlı olabilecekleri kimi ilginç yollar vardır.

Böylece, yabancı komşularımızla ilgili olumsuz günlük hikâyelerde, insanların barışçıl *yönelim* kategorisine ters *karmaşıklıklaştırma* kategorisini vurgulamak (“ben öyle sokakta yürüyordum, sonra birden bire...”), ancak yabancıların varlığının çözülmez bir sorun olduğunun altını çizmek ister gibi çoğu kez *çözüm* kategorisini atlamak eğiliminde olduklarını anladık. Genellikle, böyle durumlarda daha az yanlı olan konuşurlar, başta belli bir “sorun”la karşılaşmış olsalar da (olumlu) çözümün bir biçimine değinirler.

Benzer biçimde, meclis tartışmaları, bilimsel makaleler ve argümanların çok önem taşıdığı her hangi bir söylemde de, istidlalin farklı yollarla Ötekine karşı yanlı olmak eğiliminde olmasını bekleyebiliriz. Göçmenlerin yasadışı ve güvenilmez olduğunu ya da sorunsallaştırılması, marjinalleştirilmesi, uzaklaştırılması ya da kovulmaları gerektiğini “kanıtlamak” için polis ya da (beyaz) uzmanlar gibi yetkili kaynaklara değinilir. Bu hareket, iyice bilinen “yetke” yanılması için tipiktir. Göç tartışmaları böylesi yanlısamlarla dolup taşar, örneğin, abartma yanlısamasında, küçük bir sığınmacı grubunun gelişi, “göç yasalarımız esnek olursa, tüm sığınmacılar bizim ülkeye gelecekler.” gibi bir yorumla, dış değer biçilip bir felaket düzeyine çıkarılabilir.

Son olarak söylem; basında, televizyondaki bir filmde ya da internette olduğu gibi sayfa düzeni, yerleştirme, resimler, çizelgeler ve benzeri görsel bilgilerle göstergebilimsel olarak ilişkili olduğu anlamında da sözcükler ve küresel yapılardan ötedir. Bu sözsüz iletiler genel olumlu Kendi-sunumu

ve olumsuz Öteki-sunumu stratejisini uygulamanın da güçlü yollarıdır. Böylece, basında Onların (“soysal ayaklanmalar” diye tanımlanan şehir kargaşaları gibi) suç ya da şiddetleri ile ilgili makaleler birinci sayfada, üstte, geniş maddelerde, büyük başlıklarla, Onların saldırgan olduğunu ya da Bizim (ya da Bizim Polisimizin) kurban olduğumuzu gösteren göze çarpan resimlerle gözükme eğilimindedir. Öte yandan, Bizim soyculuğumuz, ya da zencilerin “bizim” polisimizce usandırılması seyrek olarak göze çarpan bir yer tutacak ve daha çok iç sayfalara, daha az önemi olan makalelere gönderilme ve başlıklarda vurgulanmama eğiliminde olacaktır.

Toplamda, soyucu bir toplumun edimleri olarak, soyculuk ve önyargının, birçok janrda ve metin ve konuşmanın tüm düzlem ve boyutlarında, söylemle [söylem aracılığıyla] gündelik olarak anlatılabildiğini, sergilenebildiğini ve yeniden üretilbildiğini görmekteyiz.

Ancak, böyle bir söylem, tek başına gelmeyip, koşullarını, sonuçlarını ve iletişimsel, etkileşimsel ve toplumsal bağlamlardaki işlevlerini de getirir. Medya kurumlarında yanlı ya da basmakalıp haberler, gazeteciler ve başka profesyonellerce üretilir. Meclis tartışmaları siyasetçilerce yürütülür. Ders kitapları, dersler ve bilimsel yayınlar öğretmenler ve bilim insanlarıca üretilir. Onlar bunu farklı rollerde ve birçok farklı mesleki ve başka grupların üyeleri olarak ve gündelik sıradan işlerin bir parçası olarak yaparlar. Haberler yayın yönetmenleri ve genellikle devlet kurumları, polis, üniversiteler ya da mahkemeler gibi çoğunluk kurumları ve örgütlerinin gözetimi altında toplanır. Azınlık grupları ve kaynakları sistematik olarak inkâr edilir ya da onlara daha az bağıntı (relevance) ya da uzmanlık (expertise) yüklenilir. Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya’daki haber ajansları temelde beyazdır. Azınlık gazetecilerine daha az ve daha güç koşullarda iş olanakları verilir ve her zamanki düzmece iddialarla ayırmacılığa maruz kalırlar. Toplumun baskın söylemi, özellikle de etnik meseleler ve azınlık topluluklarıyla ilgili, kötü bilgilendirilmiştir ve dolayısıyla da kötü bilgilendirir. Başka bir deyişle, soyucu toplumlar ve kurumlar soyucu söylemler üretir ve soyucu söylemler beyaz baskınlığını savunmak ve meşrulaştırmak için kullanılan basmakalıplar, önyargılar ve ideolojileri yeniden üretir. İşte böylece, simgesel, söylemsel döngü kapatılır ve baskın olan elit konuşması ve metni soyculuğun yeniden üretimine katkıda bulunur.

İyi ki, aynısı soyculuk karşıtı söylem için de geçerlidir. Böyle bir söylem medya, siyaset, eğitim, araştırma, mahkemeler, kurumsal ticaret ve devlet bürokrasilerindeki sorumluluk iyesi önderlerce işletilirse, toplum çeşitli ve dolayısıyla gerçekten demokratik olacak diye umabiliriz.

Ayrıntılı oxumaq üçün:

Tehekkümün Söylemleri: Kanada’da İngiliz-Dilli basında Soysal Eyilim, Frances Henry ve Carol

1. Ek:

Teun A. van Dijk

Metin dil bilimi, söylem çözümlemesi ve eleştirel söylem çözümlemesi alanlarında çok sayıda önemli incelemesi olan Hollandalı bilim insanı, 1981’den başlayarak söylemsel soyculuq üzerine odaqlanıpdır. Yazılarının büyük bir bölümünün paylaşıldığı öz veb saytı (discourses.org) qonuyla ilgili deyerli bir bilgi qaynağıdır. Aşağıdaki yazısı 2004’de Ellis Cashmore’un düzenlediği *Soy ve Étnik Araşdırmaları Ansiklopedisi*’nden alınmıştır (s. 351-355).

2. Ek:

Sözlükce

Türkçe (AZE)	Türkçe (TÜR)	İngilizce
Adlandırma	Adlandırma	Nominalization
Anlam bilimi	Anlam bilimi	Semantics
Anlam	Anlam	Meaning
Aralıq	Aralık	Distance
Argument / Delil	Argüman / Kanıt	Argument
Ayırımçılıq	Ayırımçılık	Discrimination
Azınlıq	Azınlık	Minority
Bağıntı / nisbet	Bağıntı	Relevance
Basılan	Basılan	Dominated
Basqı, tehekküm	Baskı, tahakküm	Domination
Basqın	Baskın	Dominant
Basqınlıq	Baskınlık	Dominance
Basmaqalıp	Basmaqalıp	Stereotype
Betitleme / tesvir étme	Betitleme	Description
Biçem / tarz	Biçem / tarz	Style
Cızım	Çizim	Portrayal
Cızımlamaq	Çizimlemek	Portray
Çox-ortamlı	Çok-ortamlı	Multimedia
Çözüm	Çözüm	Resolution
Dil bilgisi	Dil bilgisi	Grammar
Dış deyer biçme	Dış değer biçme	Extrapolation
Dış-grup	Dış-grup	Out-group
Düzlem	Düzlem	Level
Eyretileme	Eğretileme	Metaphor
Édilgen cümle	Edilgen cümle	Passive sentence
Édimbilim	Edimbilim	Pragmatics
Étken tümce	Etken tümce	Active sentence
Étkileşim	Etkileşim	Interaction
Gönderim	Gönderim	Reference
Görsel	Görsel	Visual
Gösterim	Gösterim	Representation
Högütsel	Örgütsel	Organizational

İç-grup	İç-grup	In-group
İleti	İleti	Message
İletişim	İletişim	Communication
İnandırmaçı	İnandırmacı	Persuasive
İstidlal	İstidlal	Argumentation
Kesinleme	Kesinleme	Assertion
Menlik obrazı	Benlik imgesi	Self-image
Onaylamaq	Onaylamak	Confirm
Öbek	Öbek	Phrase
Önsayıt-önqebul	Önsayıt-önkabal	Presupposition
Önyarqı	Önyargı	Prejudice
Örtmece	Örtmece	Euphemism
Öteki	Öteki	Other
Öteki-sunumu	Öteki-sunumu	Other-presentation
Öz-sunumu	Kendi-sunumu	Self-presentation
Qarmaşqlaşdırma	Karmaşqlaşdırma	Complication
Qılıcılıq	Kılıcılık	Agency
Qıraçıl	Marjinal	Marginal
Qonuşar	Konuşur	Speaker
Qurumsal	Kurumsal	Institutional
Sapqın	Sapkın	Deviant
Simgesel	Simgesel	Symbolic
Sorunlaşdırma	Sorunlaşdırma	Problematization
Soyçu söylem	Soycu söylem	Racist discourse
Soyçu usandırma	Soycu usandırma	Racial harassment
Söyleşi	Söyleşi	Conversation
Söz düzümü	Söz dizimi	Syntax
Söz édimleri	Söz edimleri	Speech acts
Sözbilim	Sözbilim	Rhetoric
Sözcükleşme	Sözcükleşme	Lexicalization
Sözlü	Sözlü	Verbal
Sözsüz	Sözsüz	Non-verbal
Sunumun stratéjileri	Sunumun stratejileri	Strategies of presentation
Tehdid	Tehdit	Threat
Tonlama	Tonlama	Intonation

Toplumsal édim	Toplumsal edim	Social practice
Tutum	Tutum	Attitude
Uyqulama	Uygulama	Implementation
Uzlaşısallaşma	Uzlaşısallaşma	Conventionalization
Uzmanlıq	Uzmanlık	Expertise
Vurqu	Vurgu	Emphasis
Yanılsama	Yanılsama	Fallacy
Yanlı, yanlılıq	Yanlı, yanlılık	Bias
Yapı	Yapı	Structure
Yéniden üredim	Yeniden üretim	Reproduction
Yétke	Yetke	Authority
Yétkili qaynaq	Yetkili kaynak	Authoritative source
Yönelim	Yönelim	Orientation
Yükseklik	Yükseklik	Volume
Yüngülleşdirme	Hafifleştirme	Mitigation

Qaynaq:

Racist Discourse. In Ellis Cashmore (Ed.), Routledge Encyclopedia of Race and Ethnic Studies. (pp. 351-355). London: Routledge, 2004.

Ağ Bağlantısı:

<http://www.discourses.org/OldArticles/Racist%20discourse.pdf> (Erişim: 11.11.15)

<http://www.sorgulamazamani.com/> adresinden 18.08.2018 22:05 tarihinde indirilmiştir